

Pozitivni i negativni aspekti ponašanja navijača

Mrčela, Ivan

Graduate thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Polytechnic of Međimurje in Čakovec / Međimursko veleučilište u Čakovcu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:110:926163>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-03**

Repository / Repozitorij:

[Polytechnic of Međimurje in Čakovec Repository - Polytechnic of Međimurje Undergraduate and Graduate Theses Repository](#)

MEĐIMURSKO VELEUČILIŠTE U ČAKOVCU

STRUČNI DIPLOMSKI STUDIJ MENADŽMENT TURIZMA I SPORTA

IVAN MRČELA

POZITIVNI I NEGATIVNI ASPEKTI PONAŠANJA NAVIJAČA

DIPLOMSKI RAD

ČAKOVEC, 2023.

MEĐIMURSKO VELEUČILIŠTE U ČAKOVCU

STRUČNI DIPLOMSKI STUDIJ MENADŽMENT TURIZMA I SPORTA

IVAN MRČELA

POZITIVNI I NEGATIVNI ASPEKTI PONAŠANJA NAVIJAČA

POSITIVE AND NEGATIVE ASPECTS OF FAN BEHAVIOR

DIPLOMSKI RAD

Mentor: Andreja Bogdan, klinički psiholog, v.predavač

ČAKOVEC, 2023.

MEDIMURSKO VELEUČILIŠTE U ČAKOVCU
POVJERENSTVO ZA DIPLOMSKI ISPIT

Čakovec, 12. siječnja 2023.

država: **Republika Hrvatska**
Predmet: **Psihologija sporta - Izborni**

DIPLOMSKI ZADATAK br. 2022-MTSD-R-29

Pristupnik: **Ivan Mrčela (0313020748)**
Studij: **Redoviti specijalistički diplomski stručni studij Menadžment turizma i sporta**

Zadatak: **Pozitivni i negativni aspekti ponašanja navijača**

Opis zadatka:

Većina navijača ima zajedničke osobine, a navijačke skupine karakteriziraju specifična ponašanja kojima ostvaruju svoje ciljeve. Sve navijačke skupine karakterizira izražavanje snažnih emocija, rituali, osjećaj pripadnosti i privrženosti, a značajna je i uloga obitelji u počecima posjećivanja utakmica, povezanost s mjestom življenja ili nacijom te daleko manji udio žena među navijačima. Navijačka strast za nekim klubom je toliko snažna da ih tjera i na protuzakonita djela kako bi obranili čast svojeg kluba. Cilj ovog rada je objasniti što to motivira pojedinca za bodrenje sportskog kluba do te mjere da zbog njega rade kaznena djela. Za potrebe izrade diplomskog rada bit će provedeno istraživanje s ciljem ispitivanja nekih specifičnih aspekata ponašanja navijača, prikupljeni podaci bit će obrađeni, interpretirani i uspoređeni s podacima iz relevantne literature.

Zadatak uručen pristupniku: 12. siječnja 2023.
Rok za predaju rada: 20. rujna 2023.

Mentor:

Andreja Bogdan, pred.

Predsjednik povjerenstva za
diplomski ispit:

SAŽETAK

Sve navijačke skupine karakterizira izražavanje snažnih emocija, rituali, osjećaj pripadnosti i privrženosti, a značajna je i uloga obitelji u počecima posjećivanja utakmica, povezanost s mjestom življenja ili nacijom, te daleko manji udio žena među navijačima. Ovaj rad se bavi tematikom pozitivnih i negativnih aspekata nogometnih navijača i cilj ovog rada je ispitati neke aspekte ponašanja nogometnih navijača, točnije pripadnike Bad Blue Boys-a i Torcide. Anketa izrađena za potrebe istraživanja provedena je putem Google obrasca u periodu od 20. lipnja 2023. godine do 20. kolovoza 2023. godine, u kojem su prikupljeni odgovori 51 sudionika. Za distribuciju anketnog upitnika koristila se metoda snježne grude. Vremensko trajanje za ispunjavanje ankete trajalo je oko 10 minuta. Prvi dio pitanja se odnosio na općenita, sociodemografska pitanja, a kasnije na same navike navijača, povezanosti navijača s klubom i kriminalna ponašanja navijača. Rezultati istraživanja prikazuju da je od ukupnog uzorka $N=51$, većina njih muškog spola (46), dok dob ispitanika varira između 18 i 24 godine. Najveći broj sudionika su studenti (29), a prema obiteljskom statusu najveći broj sudionika je neoženjen (22). U ovom istraživanju veći broj sudionika su pripadnici Bad Blue Boys-a (27). Većina sudionika su članovi navijačke skupine (38), od kojih najveći broj (15) ima članstvo u rasponu od 5 do 10 godina. Najveći broj ispitanika (20) odlazi 2 do 3 puta mjesečno na utakmice. Većina sudionika (28) odlazi na utakmice uz pratnje prijatelja. Prema istraživanju, sudionici najviše imaju tendenciju kupovati rekvizite nogometnog kluba jednom mjesečno (20). S jedne strane, najviše sudionika ima izrazito negativno mišljenje o Hrvatskom Nogometnom Savezu, a s druge strane, imaju vrlo pozitivno mišljenje o navijačkim skupinama. Također, pripadnici Bad Blue Boys-a i Torcide imaju negativno mišljenje jedni o drugima. Veliki broj sudionika (25) su emocionalno povezani s klubom i većina sudionika (21) se slaže da im navijanje daje osjećaj slobode. Najviše sudionika (22) konzumira alkohol često, ali ne konzumira droge (32). Prema podacima istraživanja, najviše sudionika (19) je sudjelovalo u tučnjavi s navijačima drugog

kluba, dok je manje sudionika (10) sudjelovalo u tučnjavi s navijačima istog kluba. Najmanje sudionika (9) je sudjelovalo u tučnjavi s policijom. Također, manji broj sudionika (9) je bio priveden od strane policije.

Ključne riječi: *huliganizam, supkultura, navijači, Bad Blue Boys, Torcida*

SADRŽAJ

1.0. UVOD	7
1.1. SOCIOLOGIJA SPORTA.....	8
1.2. POJAM SUPKULTURA	10
1.3. NAVIJAČ KAO DIO SUPKULTURE	11
1.4. HULIGANIZAM	12
1.6. HULIGANIZAM U HRVATSKOJ	14
1.7. PRIMJERI HULIGANIZMA HRVATSKIH NOGOMETNIH NAVIJAČA (BAD BLUE BOYS I TORCIDA)	15
1.8. PRIMJERI DRUŠTVENO KORISNIH AKTIVNOSTI NAVIJAČA.....	17
1.9. BAD BLUE BOYS I TORCIDA	21
2.0. CILJ ISTRAŽIVANJA	23
3.0. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA	23
4.0. REZULTATI.....	26
6.0. RASPRAVA.....	41
7.0. ZAKLJUČAK	45
8.0 LITERATURA.....	47
9.0. PRILOZI.....	50

1.0. UVOD

Većina navijača ima zajedničke osobine, a navijačke skupine karakteriziraju specifična ponašanja kojima ostvaruju svoje ciljeve. Sve navijačke skupine karakterizira izražavanje snažnih emocija, rituali, osjećaj pripadnosti i privrženosti, a značajna je i uloga obitelji u počecima posjećivanja utakmica, povezanost s mjestom življenja ili nacijom, te daleko manji udio žena među navijačima. Kako bi obranili čast svojeg kluba, pojedini navijači ne prežu ni od nezakonitih radnji. Zašto su pojedinci toliko fanatični u navijanju, kakva je to energija koja ih vuče na tribine? Zbog pojedinaca čije je navijanje obilježeno agresijom, neprimjerenim, a ponekad i nezakonitim radnjama, stvara se negativna percepcija navijača u općoj populaciji. Animositet koji postoji među navijačkim skupinama lako eskalira u nasilničko ponašanje na ulicama gradova u kojima se održavaju važne utakmice. Iako se uz sport od njegovih početaka u antičkom dobu veže ideja promocije mira, nasilničko i agresivno ponašanje navijača staro je koliko i sport. Jedan od najstarijih zapisa smatra se baš za vrijeme antičkih igara u Pompejima kada su izbili neredi 59. godine. Tijekom gladijatorskih igara organiziranih od strane Livenica Regulusa, skupine gledatelja iz Nucerijske i Pompejske krenule su u fizički obračun koji je prerastao u oružani sukob. Neki autori smatraju da je korijen sporta u nasilju, u drevnim ritualima ili ratovima, kao rekreativna u životu društva (Jeu, 1975). S jedne strane, primjer huliganizma u ranijoj povijesti dogodio se na datum 28. kolovoza 1993. za vrijeme utakmice Paris Saint-Germain-a i Caena, kada su navijači pretukli policijske službe na tribini Boulogne stadiona Parc des Princes. S druge strane, uz uznemirujuće vijesti o nasilništvu navijača, u medijima se objavljuju i vijesti koje govore o spremnosti navijača da pomognu u kriznim situacijama i da svoju organiziranost koriste za društveno koristan i humanitarni rad. Nakon potresa u Petrinji među prvim grupama koji su došli

pomoći stradalnicima bili su Bad Blue Boys-i, uz pomoć najvećeg rivala Torcide. Za vrijeme korone Bad Blue Boys-i su pokrenuli akciju "Plavo srce", gdje su dostavili lijekove, higijenske potrepštine, namirnice, poštu i druge stvari za najugroženije susjede, kao i one koji su u samoizolaciji. Torcida je pomogla u selidbi zavoda, klinike i odjela splitske bolnice Križine u Firule. Postoje uvijek dvije strane medalje, pa je tako i kod samih navijačkih skupina koje imaju pretežno negativan utjecaj u javnosti.

1.1. SOCIOLOGIJA SPORTA

Socijalna psihologija je jedna od fundamentalnih grana u području psihologije koja istražuje ponašanje čovjeka u socijalnom okruženju i javlja se i u drugim strukama, ne samo u psihologiji. U suštini, socijalna psihologija se bavi čovjekovim psihičkim životom i ponašanjem, a za povijest hrvatske psihologije značajna je Zvonarevićeva definicija (1976): „Predmet socijalne psihologije može se, možda, najlakše utvrditi ako socijalnu psihologiju shvatimo kao granu psihologije koja proučava psihološke aspekte socijalnih pojava i socijalne aspekte psiholoških pojava. (...) Pod „socijalnim“ razumijemo ljudsko društvo, a pod „psihološkim“ sve individualno-psihološke pojave (psihološki život čovjeka- pojedinca) i sve fenomene kolektivne psihologije (1976).

Fenomen i proces masifikacije jedno je od osnovnih obilježja industrijskih društava. Aspekti sociologije vezani za ponašanje čovjeka kao pripadnika socijalnih agregata, od publike, preko mase, do gomile kao i (ne)strukturirano ponašanje velike skupine ljudi okupljene na nekoj javnoj površini, bave se različite interpretacije u sociologiji, naročito suvremenoj (funkcionalizam, marksizam, ...). Zbog toga ne treba čuditi koliki je interes sportske sociologije za istraživanje društvenih pokreta i kolektivnog ponašanja u sportu i oko njega (Žugić, 1992).

Provedena istraživanja su pokazala kako sport i bavljenje njime utječu na pojedinca i stvaranje identiteta i potpunog životnog stila. Američki sportski sociolog smatra kako je sport „važan dio našeg društvenog života koji ima značenje i utjecaj koji nadilaze statistiku rezultata i izvedbe” (Coakley, 2007). Jednom od najmlađih grana sociologije se smatra sociologija sporta, a ona istražuje sport kao cjelovitu i specifičnu društvenu pojavu, odnose u društvu i procese koji utječu na sport, tjelesni odgoj, i sportsku rekreaciju koja utječe na pojedinca (Petrović; Hošek, 1986; Žugić, 1996; 2000).

Razvoj sportske sociologije u Hrvatskoj se prati kroz 3 razdoblja: 1950.-1970.; 1970.-1990. i od 1990. do današnjih dana. U prvom sveučilišnom udžbeniku iz ovog područja „Sociologija sporta“ spominje se da početkom sedamdesetih godina nastaju prva istraživanja sociologije sporta na ovim prostorima. Podatak iz udžbenika nije u potpunosti točan jer se dvadesetak godina ranije spominju prva istraživanja društvene utemeljenosti sporta, a zahvalu prima osnivač sociologije sporta Miro A. Mihovilović. Njegov doprinos je bio uvelike značajan za Hrvatsku i znanost (Žugić, 1996).

Za vrijeme Mihovilovića, sociologija sporta u Hrvatskoj se razvija paralelno sa sociologijom. Javlja se proboj iz ideološkog diskursa koji je vladao u to vrijeme, u utemeljenju empirijske istraživačke znanstvene prakse u društveno-znanstvenim istraživanjima onoga vremena” (Afrić, 2000).

Sociologija sporta u studijski program na Fakultetu za fizičku kulturu Sveučilišta u Zagrebu, ulazi 1970./71. Glavna zadaća sportskih sociologa je prijenos informacija u objašnjavanju obrazaca ponašanja, procesa i problema u sportskom svijetu. Objasnjavali su pomoću korištenja valjanih i vjerodostojnih kvantitativnih i kvalitativnih podataka kao relevantnog pokazatelja problema (McPherson; Curtis; Loy, 1989). Zbog toga, objavljena teorijska i empirijska istraživanja provodila su se više u interdisciplinarnom, nego

„interdisciplinarnom okruženju”, tj. u okviru kineziologije i psihologije sporta (Žugić, 1996).

Nova dimenzija istraživanja sociologije sporta se javlja kod promatranja nogometnog huliganizma. U drugoj polovici 80-ih godina obilježavaju se istraživanja sportskih navijača i njihovo nasilno ponašanje, odnosno fenomen nogometnog huliganizma. Autori prvog istraživanja su Buzov, Magdalenić, Perasović i Radin koji 1989. pod naslovom Socijalni i psihološki aspekti nasilničkog ponašanja sportske publike predstavljaju istraživačku studiju javnosti.

1.2. POJAM SUPKULTURA

Supkultura je odstupanje, na bilo koji način, od norma i vrijednosti adolescenata i drugih aktera uže i šire roditeljske kulture. Unatoč brojnim definicijama i pojmovima supkulture, smatra se da je to kolektivni odgovor mladih iz slabijih društvenih slojeva na socijalne probleme. U europskim zemljama, i u ovim prostorima, razvilo se podosta supkulturnih stilova od hašomana, šminkera, štemera, punkera, metalaca, darkera, repera, bajkera, boardera, pa sve do Bad Blue Boysa i Torcide. Sve njih krasi zasnivanje zajedništva, stila i identiteta u periodu slobodnog vremena i raznovrsno odstupanje od normi i vrijednosti koje čine dominantni kulturni sklop (<https://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=58838>).

Supkultura označava konkretne društvene skupine, u nekom vremenu i prostoru, kao što su to u nogometu, skupina huligana iz Splita koji se javljaju krajem osamdesetih. Izraz i simboli, koji su shvaćeni kao supkultura, su grafiti iz osamdesetih koji su uz nogometni huliganizam predstavljali jedine teme iz svijeta supkulture mladih koje su privukle više od jednoga (ili nijednoga) teksta kada je riječ o ovom području. U Zagrebu, zbog nasilničkog ponašanja supkultura, dobivaju ime „štemeri“, i taj stil ostaje desetljećima

poslije, zadržavajući nasilničko ponašanje i teritorijalnu identifikaciju u najčešćoj kombinaciji sa stilom nogometnih huligana i skinheda (Perasović, 2002).

Odnos između nogometnog huliganizma i supkulture mladih definira se tako da ponašanje publike na stadionima nije moguće smjestiti jednoznačno ni na stranu posebne supkulture mladih, niti je do kraja pripojiti pod nogometni huliganizam. Naime, supkultura implicira neke elemente (de)ritualiziranog nasilja, isto tako i spomenuti oblik huliganizma uključuje u sebe neke od bitnih značajki životnog stila mladih (Žugić, 1992).

Engleski i talijanski navijači su imali utjecaj na cijeli kontinent. Ta kultura je dijelila mnogo zajedničkih elemenata s punkom, budući da je bila internacionalna, usredotočena na mladež i uglavnom urbana. Navijači u najvećim jugoslavenskim gradovima su prihvatili električni spektar aktivnosti i rekvizita. Iz Engleske su stigli šalovi, zastave, kultura konzumiranja alkohola i sukobi s protivničkim skupinama, dok su od talijanskih "tifosa" preuzeti elementi "južnjačkog" stila, uključujući koreografiju na stadionima, baklje i impresivne transparente. Drugi prizori također su bili inspirativni jer su navijači preuzimali elemente mode, grafita i eksperimentiranja s drogom iz svijeta rocka i punka (Mills, 2018).

1.3. NAVIJAČ KAO DIO SUPKULTURE

Sportskim navijačima smatraju se osobe koje simpatiziraju sport i koje prenose svoje stavove, emocije i ponašanje prema određenoj sportskoj organizaciji. Karakterizira ih odlazak na utakmice, promatranje utakmica preko televizora, diskutiranje i vođenje razgovora o utakmicama, posjedovanje navijačkih rekvizita, privrženost timu i nakon loših rezultata, a i sklonost klađenju itd. (Fisher, Wakefield, 1998).

Navijači osjećaju uzbuđenost, zadovoljstvo i euforiju, ne samo zbog nogometa i njegove igre, već i zbog tjelesnih aktivnosti kao što je skakanje, razne koreografije poput pjevanja

i plesanja, te čak i zbog fizičkog nasilja (Giullianotti, 2007). Interesa za igru nema bez tjelesnog i unutrašnjeg posvećenja. Nekada su sami navijači i njihove aktivnosti zabavnije od same nogometne igre na terenu. Stoga ne treba čuditi da se navijanje, kao i sudjelovanje u samim igrama i u sportu, smatra aktivnostima kojima se pojedinac bavi tijekom slobodnog vremena jer mu predstavljaju neku vrstu ugone (Bourdieu, 1990).

Treba napomenuti da postoji jasna razlika između gledatelja i navijača. Gledatelj uživa u igri obje momčadi i plješće nakon svake lijepe akcije, dok navijač podržava samo jednu stranu, pristrano i bezuvjetno. Iako navijači iskazuju pretjeranu strast i podršku kroz psovke, usklike i galamu, to ne bi trebalo preuveličavati. To je zapravo glasno potvrđivanje njihovog identiteta i način potpunog iskazivanja emocija (Bromberger, 1996).

1.4. HULIGANIZAM

Pojava huliganizma dolazi iz 1960-ih iz Velike Britanije i ubrzo se širi na ostale prostore Europe. Nasilje među navijačima je općenito značajan i poseban segment društvenog nasilja u suvremenom svijetu. Karakterizira ga međuljudsko nasilje, koje se dijeli na fizičko (tučnjave navijača, napadi na policiju) i verbalno (grubo vrijeđanje i drugi napadi na moralni integritet suparničkih navijača i drugih nogometnih aktera), kao i namjerno oštećenje i uništenje vozila i druge imovine. Ovi temeljni oblici nasilja, posebno dvije vrste međuljudskog nasilja, međusobno su povezani.

Bodin dijeli povijest huliganizma u 6 faza. Prvu fazu karakterizira porast organiziranog nasilja na stadionima i oko njih, što predstavlja nastanak huliganstva. Huliganstvo je počelo biti definirano kao namjerno, organizirano, strukturirano i smišljeno nasilje, slično „organiziranom kriminalu“. Međutim, analize su ponekad ograničene samo na fizičko nasilje, zanemarujući sportske aspekte i utjecaj rezultata na navijače. Drugu fazu

karakterizira demokratizacija nogometa i poboljšanje socijalnog stanja koje privlači raznovrsnu publiku. Zbog širenja nogometa među mladima javljaju se nove supkulture; mladi se okupljaju oko klubova, stvarajući vlastiti identitet. To je potaknulo aktivno i angažirano navijanje, ali i pojavu huliganstva. Treću fazu karakterizira gospodarska kriza i politika štednje Margaret Thatcher koja je doprinijela povećanju nezaposlenosti i siromaštva, što je rezultiralo raslojavanjem društva. Huliganstvo je postalo sredstvo izražavanja socijalne i ekonomske frustracije. Četvrta faza predstavlja istraživanje Elias-a i Dunning-a u 1970-ima i 1980-ima u Velikoj Britaniji. Istražuju kako su društva izgradila pravila ponašanja i kontrolu nasilja, te kako se to odrazilo u nogometu. Elias i Dunning smatraju da je nasilje povezano s poteškoćama u pronalasku identiteta i priznanja u društvu. U petoj fazi mediji su doprinijeli širenju huliganstva. Stvorili su prepoznatljivu sliku huligana kao mladih Engleza s lošom integracijom u društvo i pod utjecajem alkohola, što je uzrokovalo natjecanja među skupinama huligana u cijeloj Europi. Šesta i zadnja faza predstavlja raznolike studije o huliganstvu. Belgija je uvela fan-coaching, program za prevenciju nasilja i edukaciju navijača. Pojavljuju se i „casuals-i“, huligani bez prepoznatljivih simbola skupine.

Kao oblik ponašanja, neurednost koja privlači oznaku "huliganizam u nogometu" je kompleksna i raznolika. U popularnoj upotrebi ta oznaka obuhvaća psovanje i ponašanje koje bi se u drugim kontekstima možda opravdalo kao jednostavno "veselje" ili "zabavljanje". Međutim, ozbiljnije manifestacije te oznake odnose se na upade na teren koji izgledaju namjerno postavljeni kako bi zaustavili utakmicu i možda najvažnije, na masovne sukobe između suparničkih skupina navijača i borbe s policijom koje su često nasilne i destruktivne. Sukobi nogometnih huligana mogu imati različite oblike i mogu se događati u raznim kontekstima, osim samog nogometnog terena. S jedne strane mogu,

primjerice, poprimiti oblik fizičkih sukoba između samo dva suparnička navijača ili između manjih grupa. S druge strane, mogu uključivati i nekoliko stotina navijača s obje strane. U najozbiljnijim incidentima ponekad se koriste i oružja. Sukobi nogometnih huligana također mogu imati oblik zračnih napada koji variraju od bezopasnih predmeta do opasnih, čak i potencijalno smrtonosnih, kao što su strelice, metalne ploče, novci (ponekad s oštrim rubovima), polomljena sjedala, cigle, betonski blokovi, kuglični ležajevi, vatrometi, dimne bombe i, kako se dogodilo u jedan ili dva slučaja, primitivni zapaljivi uređaji (Dunning, 2014).

1.6. HULIGANIZAM U HRVATSKOJ

Kao što je spomenuto, mladi navijači Torcide i Bad Blue Boysa ugledali su se na engleske huligane i talijanske ultrase. Bojali su zidove grafitima, koristili su i razvili svoje slangove, organizirali grupe za praćenje klubova i radili koreografije, što je uključivalo i korištenje pirotehnike. Prezentirali su svoj identitet odabirom posebne odjeće, frizura i načinom ponašanja. Valja napomenuti kako im nasilnost nije bila strana. Navijači Hajduk Splita 1979. u Sarajevu, ušli su u konflikt s navijačima FK Sarajevo i ostalim klubovima, te je oko 300 ljudi bilo ozlijeđeno. Tijekom 1980-ih nasilje među navijačima je postalo više spontanije i organiziralo se samo između navijača s ciljem nekoga poniziti, više nego nekoga ozlijediti (Lalić, 1990).

Promjena kod nasilnosti navijača se dogodila 1990-ih zbog nacionalnosti i nacionalnih interesa Hrvatske. Poznati primjer je na utakmici Dinamo Zagreba protiv Crvene Zvezde 13. svibnja 1990., kada je izbio veliki incident između Delija (navijači Crvene Zvezde) i Bad Blue Boysa, i koja na kraju nikad nije odigrana. Tučnjava je izbila prije utakmice u blizini stadiona, a nastavila se na stadionu. Bad Blue Boysi su upali na teren sukobivši se s policijom koja je primijenila silu i vodene topove. Neki ovu utakmicu smatraju i

početkom Domovinskog rata, iako je rat tek započeo skoro godinu kasnije. Moguće je usporediti ovu utakmicu s nedavnim ishodom sukoba navijača Dinama i AEK-a. Dan prije utakmice između AEK-a i Dinama (8.8.2023.) u Ateni, koja je bila treće kvalifikacijsko pretkolo za Ligu prvaka, dogodila se tragična situacija. Grčki mediji su potvrdili da je 29-godišnji navijač AEK-a preminuo nakon sukoba s pripadnicima Bad Blue Boysa. Prema informacijama koje prenosi Gazzetta, navijač je preminuo nakon što je zadobio ubod oštrim predmetom (<https://www.index.hr/sport/clanak/greci-objavili-video-ovo-je-trenutak-kada-hrvatski-huligani-ulaze-u-podzemnu/2485758.aspx>).

1.7. PRIMJERI HULIGANIZMA HRVATSKIH NOGOMETNIH NAVIJAČA (BAD BLUE BOYS I TORCIDA)

6.12.2003.: na autocesti u Dugopolju u obližnjem restoranu izbili su tučnjava između Torcide i Bad Blue Boys-a. Nakon utakmice Hajduk-Dinamo, stotinjak navijača Torcide zablokiralo je cestu i napalo petoricu Bad Blue Boys-a u njihovom autu, kojeg su i kasnije zapalili. Ni jedna osoba nije umrla, jedan sudionik je završio na suđenju.

12.2.2006.: Tijekom derbija Hajduk-Dinamo veliki broj Torcidaša se majmunski kreveljio prema Dinamovom igraču crne kože i na sjeveru Poljuda je vijorila rasistička zastava s natpisom: „Zoološki vrt Maksimir- Chago, Etto, Da Silva“.

1.5.2010.: Nastali neredi na sjeveru Maksimira između Bad Blue Boys-a i policije zbog ulaska specijalnih postrojbi radi sprečavanja korištenja baklji i ostalog vatrenog oruđa. Ozlijeđeno je 14 policajaca, dok je jedan teško ozlijeđen izgubivši jedno oko. Neredi su se nastavili na ulicama, gdje su policajci ranili jednog Bad Blue Boys-a upucavši ga u trbuh.

4.5.2013.: Započela ulična borba između nekoliko stotina Torcidaša nakon smrti jednog člana Torcide u Slavoniji, koji je bio pretučen u policijskoj stanici. Ostale europske

navijačke skupine pružale su solidarnost poput skupine No Name Boys iz Benfica-e. Ozlijeđeno je bilo 9 policajaca.

28.9.2013.: Neredi nastali između Torcide i Armade (navijači NK Rijeke) na terasama kafića, tijekom drugog poluvremena utakmice Rijeka-Hajduk. Nekoliko osoba, uključujući dijete je bilo ozlijeđeno.

16.4.2014.: Policija je privela 104 navijača od kojih je bilo 57 iz Torcide i 47 iz Bad Blue Boys-a. Priveli su ih zbog tučnjave na glavnoj autocesti kod grada Otočac. Ozlijeđeno je bilo 20 osoba, dok su teže stradala jedna osoba, a dvije su bile poslone u bolnicu. Uništeno je bilo 9 vozila, 5 kombija i 1 auto od navijača Dinama Zagreba, također uništeno je bilo i 3 kombija od navijača Hajduka iz Splita.

11.2.2015.: U okršaju blizu tunela Sv. Marko, došlo je do sukoba između navijačkih grupa Torcide i BBB-a koji su bili na putu prema gostujućim utakmicama svojih klubova. Naime, Hajduk je taj dan igrao u Kupu Mladina i postigao pobjedu od 3:0, dok je Dinamo slavio u Puli s rezultatom 1:0. Prema dostupnim informacijama, navodi se da je Torcida pripremila zamku za Bad Blue Boys-e, no potomji su unaprijed poslali nekoliko svojih članova da istraže situaciju. Kada su uočili planiranu zasjedu, unatoč svojem manjem broju, pripadnici BBB-a iznenada su napali i suočili se s većim brojem pripadnika Torcide.

Rujan 2018.: Na odmorištu Zir na autocesti Zagreb-Split, u prijepodnevnim satima, došlo je do sukoba između pripadnika Boya i Torcide. S jedne strane, prema svjedočanstvima očevica, sukob se odigrao na samoj autocesti, obuhvaćajući sve četiri trake, budući da su navijači Dinama bili na putu prema Mravincima kraj Splita, gdje je njihova momčad igrala kup utakmicu. S druge strane, pripadnici Torcide su se kretali u suprotnom smjeru,

prema Vrapču, gdje je gostovala momčad Hajduka. Došlo je do sukoba korištenjem arsenala poput palica i baklji.

Ožujak 2021.: Borba između BBB-a i Torcide zbog grafita. Torcida je u Đakovu uništila grafit od BBB-a, zbog čega dolazi do konflikta između navijačkih skupina.

Kolovoz 2023.: Noć prije utakmice između Dinama i AEK-a, dolazi do konflikta između BBB-a i navijača AEK-a. Grci navode da je ozlijeđeno osam osoba među kojima i 17-godišnjak. Pišu i da su hospitalizirana tri Grka i pet Hrvata. Navode i da grčki 17-godišnjak ima teške ozljede mozga nakon udarca kamenom u glavu. Osim toga dolazi i do smrtnog slučaja 29-godišnjaka navijača AEK-a. Hrvatski mediji poput Indexa i Jutarnjeg lista navode kako je ubojica Grk i kako Grci sakrivaju informacije i brišu dokaze vezane za ubojstvo. Grčki mediji žele izbaciti Dinamo iz pretkola Lige Prvaka i navode kako su krivi navijači Dinama.

1.8. PRIMJERI DRUŠTVENO KORISNIH AKTIVNOSTI NAVIJAČA

Obilježje koje čini navijačke grupe u Hrvatskoj je njihova apolitičnost, odnosno ne sklonost politici i njezinoj ideologiji. Smatraju da ne postoji razlika između različitih političkih stranaka unatoč njihovim različitim pogledima u politiku. U suštini, navijačke grupe ne kriju nezadovoljstvo politikom i teže za time da se politika što manje upliće u sport, točnije nogomet. Na primjeru Bad Blue Boys-a, negativan stav prema politici se javlja zbog negativnog iskustva s HDZ-om. Bad Blue Boysi su tijekom devedesetih godina 20. stoljeća vodili borbu protiv Uprave kluba i tadašnjeg predsjednika dr. Franje Tuđmana zbog dvije promjene imena Dinamo, koje prema Franji Tuđmanu podsjeća na komunizam i bivšu Jugoslaviju. Prvo ime se mijenjalo u HAŠK Građanski, a zatim u Croatia. Nekoliko godina kasnije zbog vršenja pritiska na Upravu kluba, ime je konačno vraćeno 14. veljače 2000. godine. Sljedećih godina grupa nije imala veće fluktuacije i

izazove sve do kraja prošlog desetljeća kada su Bad Blue Boysi počeli izražavati nezadovoljstvo prema Upravi kluba i Dinamovom voditelju Zdravku Mamiću. Tijekom sezone 2008./2009., Bad Blue Boysi su počeli skandirati protiv Mamića na tribinama, dok su 2010. godine prvi put u povijesti grupa započeli dugotrajni bojkot Dinamovih utakmica (Prnjak, 1997).

Tijekom rata, mnogi navijači Dinama branili su hrvatsku domovinu. Bilo da su se pridružili redovima Policije, Zboru Narodne garde ili HOS-a, Bad Blue Boysi su hrabro prolazili kroz ratišta od Vukovara do Prevlake. Nažalost, mnogi od njih nikada se nisu vratili na svoje sjeverno područje. U čast i sjećanje na poginule navijače Dinama, ispod zapadne tribine podignut je spomenik-oltar hrvatskim vitezovima, kojima je plava boja bila u srcu. Kroz godine, nove generacije navijača su prošle maksimirskim tribinama. No, Bad Blue Boysi su uvijek ostali Dinamov dvanaesti igrač, ne samo u Maksimiru, već i na tribinama stadiona diljem Europe. Oni su pravi dio legende o Dinamu (<http://www.badblueboys.hr/povijest/>).

Autor Lalić opisuje navijačke grupe u Hrvatskoj kao dio mlade populacije koja ima mogućnost kontinuirano izražavati svoje političke stavove, kao i vrijednosti koje povezuju s nogometnim utakmicama (2015). Prema Laliću, navijačke grupe u Hrvatskoj često pokazuju nacionalističke i muževne tendencije (2015). Dva sugovornika također spominju prisutnost nacionalizma u navijačkoj grupi Bad Blue Boys, te objašnjavaju njegovu važnost na ovaj način: „Mi smo Hrvati, mi smo uvijek bili nacionalisti, uvijek ćemo biti nacionalisti. Znači, patriotizam nam je u krvi“ (R. T., 23). „Bad Blue Boysi su od početka takva grupa. Još su za vrijeme Jugoslavije, protiv Jugoslavije, hrvatske nacionalističke pjesme pjevali, pokušavali doći do slobodne Hrvatske. Devedesetih je većina Bad Blue Boyssa bila u ratu, tko god je bio starosno sposoban, bio je u ratu. I dalje

je to ostalo, znači ja ne vidim kak bi nekog ljevičara privuklo bit Bad Blue Boys. To je toliko prožeto domoljubljem i tak. Ne može privući nekog ljevičara antifasista“ (T. D., 27).

Navijačke grupe, kao što je slučaj s hrvatskim navijačima, mogu biti desno orijentirane i skloniti se nacionalizmu, ali također mogu biti liberalne i ideološki lijevo orijentirane. Unatoč očiglednim razlikama, važno je napomenuti da sve navijačke grupe mogu pripadati "ideologiji otpora" koja proizlazi iz intrinzične revolucionarne vrijednosti (Spaaij i Viñas, 2013). Prema Castellsu (2009), "identitet otpora" generiran je od strane onih koji su podcijenjeni ili stigmatizirani u odnosu na dominantnu stranu, te iz tog razloga stvaraju načine otpora i preživljavanja na temelju principa koji se suprotstavljaju onima koje institucije u društvu proklamiraju. Lalić navodi da su navijačke grupe u Hrvatskoj dugi niz godina prosvjedovale protiv nedemokratskih odnosa u svojim klubovima i Hrvatskom nogometnom savezu, kao i protiv "netransparentne i nepravedne financijsko-pravne regulacije našega nogometa" (Lalić, 2015). Jedan primjer demokratskog djelovanja navijačke grupe Bad Blue Boys je pokretanje inicijative "Zajedno za Dinamo" koju su osnovali navijači, bivši igrači GNK Dinamo, kao i osnivanje malonogometnog kluba Futsal Dinamo. Tako oni direktno djeluju kao akteri civilnog društva, što predstavlja određeni pomak od navijačke uloge prema političkoj ulozi.

Bad Blue Boysi, najpoznatija zagrebačka nogometna navijačka skupina, već godinama su poznati po svojim humanim akcijama. Nakon što su pružili pomoć tijekom velikog potresa koji je pogodio glavni grad Hrvatske, kao i onog koji je razorio Petrinju, Sisak i okolna područja, "Boysi" su ponovno krenuli u akciju. Ovaj put pružaju podršku svojim prijateljima iz Ukrajine, navijačima Dinamo iz Kijeva koji se suočavaju s agresijom Rusije na svojoj domovini. 27. travnja 2022. organiziraju donatorsku večer s ciljem

prikupljanja sredstava. Večera će se održati u prostorijama Matis Absolute Lounge centra na Trgu Stjepana Radića 3, a ova akcija je samo jedna u nizu njihovih nastojanja da prikupljaju donacije i nabave potrebnu opremu za ove navijače (<https://www.vecernji.hr/zagreb/bad-blue-boysi-pomazu-prijateljima-iz-ukrajine-kupite-svoju-ulaznicu-za-donatorsku-vecer-1579612>).

Godine 1980. došlo je do pokušaja obnavljanja aktivnosti skupine Nesvrstani, koje su bile privremeno obustavljene zbog smjene generacija. Nekoliko desetaka mladića koji su obnovili tu skupinu (Kule, Vele Baković, Gula, Stipe, Ušo, Trepča i drugi) brzo su prihvatili novo ime "Torcida 1980". Odabirom tog imena željeli su istaknuti poštovanje prema Torcidi iz 1950. godine i bogatoj tradiciji navijanja u Splitu, kao i izraziti želju da slijede brazilski, odnosno južnjački način navijanja. Osnivanjem ove skupine izvan institucionalnih društvenih okvira, jasno su pokazali svoje neprihvatanje ključnih obrazaca i načina funkcioniranja službenog društva koje je forsiralo hiperorganizirane i birokratizirane odnose, unatoč programskom zalaganju za samoupravljanje i debirokratizaciju. Tako su, svjesno ili manje svjesno, zajednički izrazili svojstveni protest zbog svojeg društvenog položaja i općeg društvenog stanja koje je već tada bilo obilježeno krizom. Dio tih navijača je taj protest temeljio i izražavao kao nezadovoljstvo u vezi s nacionalnim slobodama Hrvata i općim međunacionalnim odnosima u tadašnjoj Jugoslaviji. Kada opisuju motive za osnivanje Torcide (godina osnutka iz prvotnog naziva brzo je nestala iz upotrebe), neki osnivači te skupine ističu i taj aspekt njenog stvaranja. Ušo, jedan od aktivnijih članova vodstva Torcide, koji je u vrijeme osnivanja imao sedamnaest godina, iznio je sljedeću izjavu u vezi s tim: "Već na početku mi prvi torcidaši bili smo u politiku uvučeni. Još tada smo nastojali isticati hrvatske simbole i skandirati tada zabranjene parole. Pisali smo i političke grafite, recimo 'SRETAN BOŽIĆ; BRAĆO

HRVATI' iii 'SMRT KOMUNIZMU'. Jedan od nas je tada završio i u ćorki zbog tih grafiti i tih stvari. Recimo, napisali bi uvećer tako nešto kod Tehnićke škole, a ujutro, kad bi išli u školu, vidili bi da je sve izbrisano. Bilo je više grupa koje su pisale te stvari, ali onda nismo znali ko je u tim grupama. Tek posli smo saznali da su sve te grupe od početka bile u Torcidi." Devedesetih nakon agresije od strane Srbije na Hrvatsku pripadnici Torcide odlaze na prve crte bojište kako bi obranili svoju domovinu (Lalić, 1993).

19. ožujka 2022. Torcida je organizirala utakmicu za obitelj stradal u nesreći i ćlanak iz novina je kazao ovako: „Hajduk će danas na Poljudu ugostiti Lokomotivu u 28. kolu hrvatskog prvenstva, u nastavku svoje borbe za vrh ljestvice, a osim zbivanja na terenu, utakmicu će obilježiti i akcija pomoći koju je potaknula Torcida. Hajdukovi navijaći izvijestili su da prikupljaju sredstva za pomoć teško pogoćenoj obitelji u kojoj je trudna majka izgubila život poslije eksplozije peći centralnog grijanja u mjestu Prugovo, sjeverno od Splita. Suprug smrtno stradale trudne žene također pretrpio je ozljede u eksploziji koja se dogodila potkraj veljaće. Traje borba za njegov život. ‘Dužnost nam je, ljudska i hajdućka, pružiti ruku pomoći malenom Luki i njegovoj obitelji i u ovim najtežim životnim trenucima stati uz njih’, stoji u objavi Torcide Split na Facebooku, uz detalje kako će se pomoći teško pogoćenoj obitelji“ (<https://www.dnevno.hr/sport/nogomet/torcida-pomaze-u-nevolji-nasa-je-duznost-pruziti-ruku-sjajna-inicijativa-na-poljudu-1928935/>).

1.9. BAD BLUE BOYS I TORCIDA

U Hrvatskoj postoji veliki broj navijaćkih skupina, ali u ovom radu ćemo analizirati navijaće dvaju najvećih klubova Hrvatske, Dinama i Hajduka. Pojava Dinamovih navijaća poćinje sredinom 1970-ih kada se na stadionu Maksimir na sjevernoj tribini poćinju redovito okupljati najsrdaćniji navijaći, kojima se nudi besplatan ulaz ako koriste

obilježja kluba. Po tome je vidljivo da su navijači imali podršku samog kluba. Proces segmentacije je bio sport, jer su mnogi strastveni navijači odlazili i na druge tribine kao što je Istok- stajanje, koja se sredinom 1980-ih afirmira kao središnje mjesto za okupljanje najsrdačnijih pratitelja kluba, do odluke da Dinamovi ultrasi budu na Sjeveru. Po uzoru na engleske navijače koji se okupljaju na tribinama iza golova, Dinamovi navijači se stacioniraju na sjevernu tribinu i sve više pažnje se pridodaje koreografiji i rekvizitima plavo-bijele boje. Prepoznatljivost navijača se širi izvan stadiona, što utječe na stvaranje identiteta navijača Dinama kao supkulturne grupe. Ime Bad Blue Boys nastaje 1986. po uzoru na američki film Bad Boys, uz dodatak Dinamove blue boje (Šantek, 2017).

Osnutak Torcida nastaje dan prije utakmice Hajduk-Crvena Zvezda. Prethodilo je, također, i organizirano navijanje za bodrenje osnivanja Hajduka 1911. godine. 1927. godine organizirano je prvo navijanje navijača na domaćem gostovanju protiv HAŠK-a u Zagrebu, a 05.09.1937. organizirano je prvo inozemno gostovanje protiv Rome u Rimu. Torcida je osnovana 1950., uoči utakmice protiv rivala Crvene Zvezde, a začetnici te grupe su dalmatinski studenti u Zagrebu: Vjenceslav Žuvela, Ante Ivanišević, Ante Dorić i još neki, a prema riječima Ante Dorića glavni poticaj dao im je Bajdo Vukas, koji je oduševljeno pričao o atmosferi na brazilskim stadionima. Sa željom da naprave spektakl za pomoć hajdukovim igračima, splitski studenti su po uzoru na brazilske navijačke skupine, koje su u to vrijeme postale poznate, učinili ono po čemu je danas poznata Torcida (<https://www.torcida.hr/povijesna-cinjenica/osnivanje-torcide/>).

Krajem 1980-ih, usprkos dugoj tradiciji prihvaćanja stranih utjecaja, Torcida je poduzela korake prema usklađivanju svojih aktivnosti i dogovorila da se transparenti isključivo pišu na hrvatskom jeziku. To je učinjeno iz nekoliko razloga: kako bi se osporila teza o nadmoćnosti engleskog jezika (kao što je jedan od navijača rekao: „Nek Englezi pišu

transparente na hrvatskom jeziku!“); kako bi se naglasila neovisnost skupine od stranih utjecaja, te kako bi se istakla "posebnost Torcide u odnosu na grupe koje koriste strane jezike za svoje transparente". Međutim, ta "balkanizacija" sadržaja nije nužno značila odricanje od stranih uzora ili poticanje nacionalizma. Umjesto toga, to je ukazivalo na "narastanje svesti o sopstvenoj posebnosti" (Lalić, 1993).

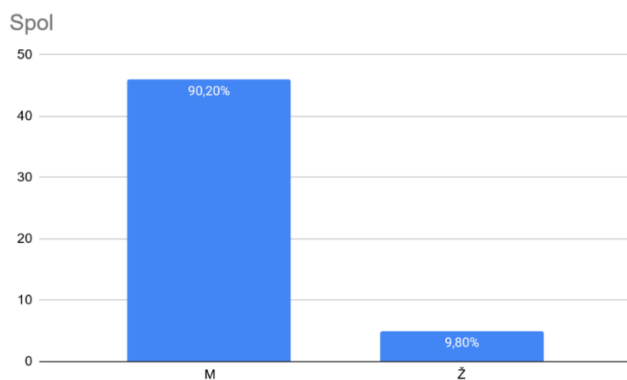
2.0. CILJ ISTRAŽIVANJA

Cilj ovog istraživanja jest ispitati neke aspekte ponašanja nogometnih navijača, točnije pripadnike Bad Blue Boys-a i Torcide.

3.0. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Za potrebe ovog istraživanja konstruirana je anketa od 27 pitanja. Istraživanje je provedeno online putem Google platforme. U prvom dijelu ankete prikupljeni su podaci o sociodemografskim karakteristikama sudionika, dok se drugi dio pitanja odnosio na karakteristike ponašanja navijača i njihove navike. U istraživanju koje je trajalo od 15. do 20. srpnja 2023., prikupljeni su podaci od 51 sudionika.

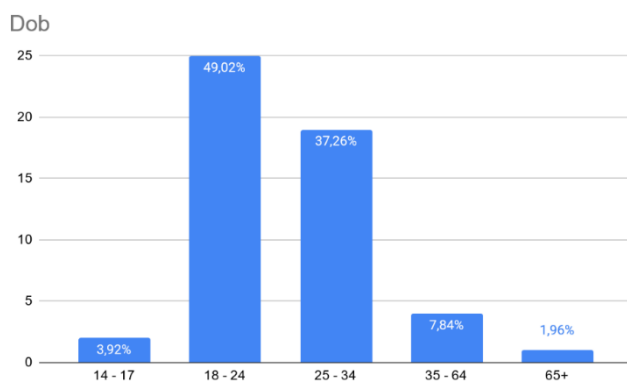
Slika 1.: Spol sudionika

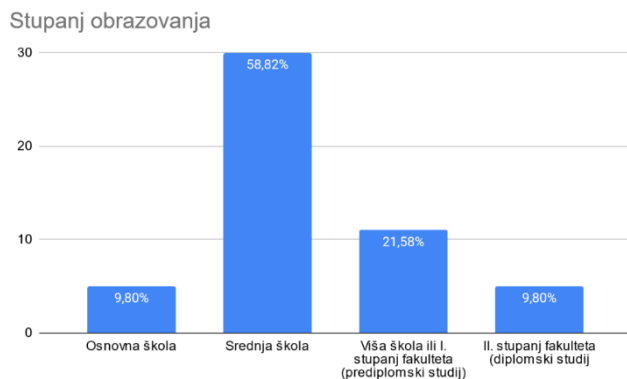
U anketi provedenoj na 51 osobi, većina ispitanika, njih 46 (90.20%), identificiralo se kao muškarci, dok se 5 (9.80%) ispitanika identificiralo kao žene, što ukazuje da je nogomet još uvijek većinski popraćen od strane muške populacije.

Slika 2.: Dob sudionika

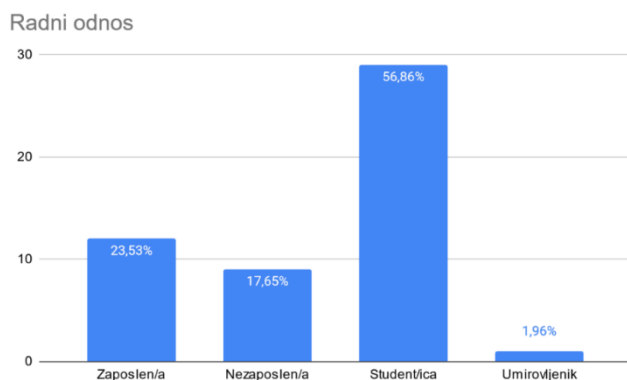
U provedenoj anketi za dob u rasponu od 14 do 65+ godina, rezultati pokazuju da većina ispitanika pripada dobnoj skupini od 18 do 24 godine (49.02%), a slijede ih osobe u dobi od 25 do 34 godine (37.26%). Po tome je vidljivo da pretežno prevladavaju mlađe osobe.

Slika 3.: Stupanj obrazovanja sudionika

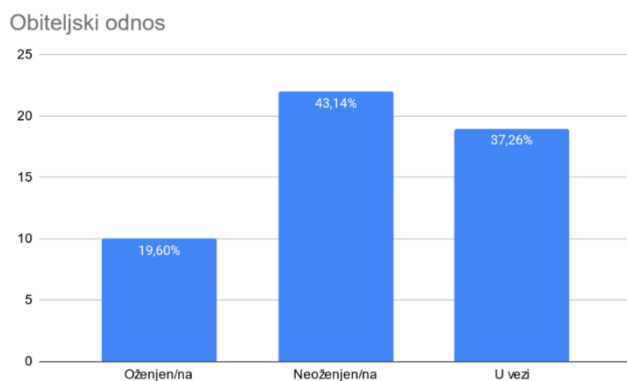
Prema podacima iz ankete, najveći broj ispitanika, njih 30 (58.82%), ima završenu srednju školu. Nadalje, 11 (37.26%) osoba ima završenu višu školu ili I. stupanj fakulteta, odnosno preddiplomski studij. 5 (9.80%) osoba ima završen II. stupanj fakulteta, odnosno diplomski studij, ali i osnovnu školu. U cjelini, ovi rezultati pokazuju raznolikost obrazovnih postignuća u ovom uzorku, s naglaskom na završenu srednju školu, dok su viša i fakultetska razina obrazovanja također zastupljene, iako u manjem broju.

Slika 4.: Radni odnos sudionika

Rezultati istraživanja o radnom odnosu sudionika iznose da je najveći broj sudionika, njih 29 (56.86%), studentska populacija. 12 (23.53%) sudionika su zaposleni, što ukazuje na to da su neki od ispitanika već uključeni u radnu snagu i aktivno rade. Zanimljiv podatak je da 9 (17.65%) osoba iz uzorka trenutno nema zaposlenje, što može ukazivati na nezaposlenost ili trenutačno traženje posla. Također, jedna osoba (1.96%) u ovom uzorku je umirovljenik, što sugerira da su rezultati uključivali i starije osobe koje su već završile svoj radni vijek. Ukupno, ovi rezultati pružaju sliku raznolikosti radnih odnosa sudionika u uzorku od 51 osobe, obuhvaćajući studente, zaposlene, nezaposlene i umirovljenike.

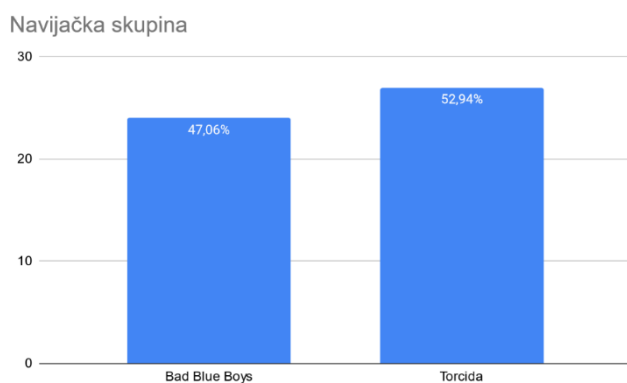
Slika 5.: Obiteljski status sudionika

Dobiveni rezultati o obiteljskom odnosu ukazuju na to da najveći broj sudionika, njih 22 (43.14%), je neoženjeno. Zatim, 19 (37.26%) sudionika je u vezi, što ukazuje na to da je veliki broj sudionika slobodan ili emocionalno vezan s partnerom, što i ne čudi, s obzirom na to da većinski prevladavaju mlade osobe. 10 (19.60%) osoba je oženjeno, što pokazuje da su neki sudionici već stupili u brak i imaju formalnu bračnu vezu.

4.0. REZULTATI

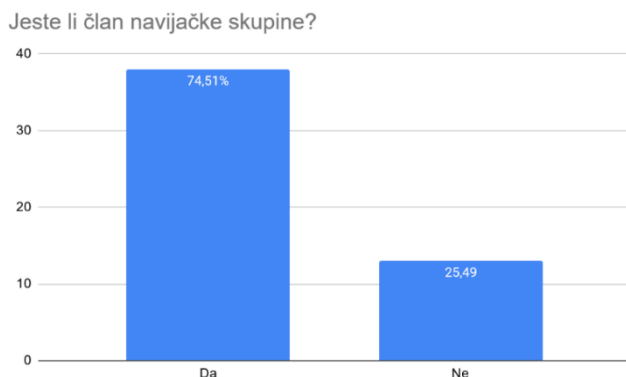
Slika 6.: Pripadnost navijačke skupine

U provedenom istraživanju o pripadnosti navijačke skupine njih 27 (52.94%), pripadaju navijačkoj skupini Torcidi, dok 24 (47.06%) sudionika pripada navijačkoj skupini Bad

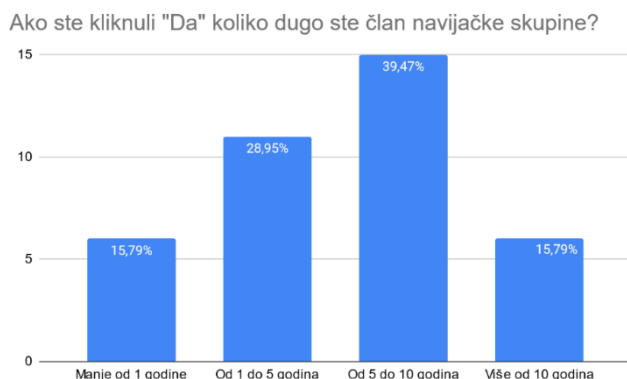
Blue Boys-a. Ova skupina također ima znatnu podršku unutar uzorka, što pokazuje da postoji konkurentna i živahna navijačka scena.

Slika 7.: Članstvo u navijačkoj skupini

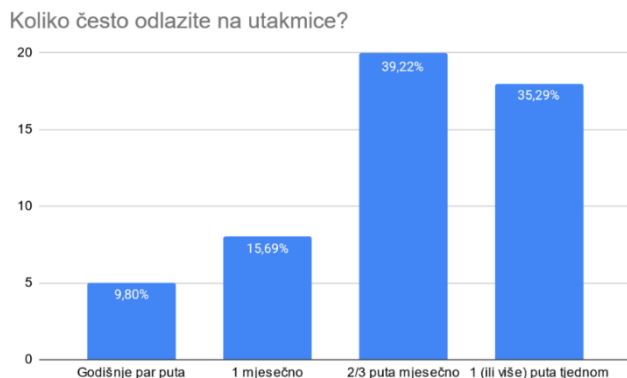
Rezultati istraživanja o članstvu u klubu, na uzorku od 51 osobe, otkrivaju značajan broj sudionika koji su se izjasnili kao članovi navijačke skupine. Čak 38 (74.51%) osoba, što je većina sudionika, potvrdilo je da su članovi navijačke skupine. S jedne strane, to ukazuje na snažnu povezanost i angažman tih sudionika prema klubu i navijačkoj zajednici. S druge strane, 13 (25,49%) osoba se izjasnilo da nisu članovi navijačke skupine. Iako njihov broj nije dominantan, njihov odgovor odražava raznolikost interesa i stavova među sudionicima. Neki od njih mogu navijati za klub, ali jednostavno nisu formalno članovi skupine.

Slika 8.: Duljina članstva u navijačkoj skupini

Pitanje vezano o članstvu u klubu na uzorku od 38 osoba koje su na prijašnjem pitanju kliknule „Da“, prikazuje rezultat da najveći broj sudionika, njih 15 (39.47%), su članovi kluba u periodu od 5 do 10 godina. Zatim, 11 (28.95%) osoba su članovi kluba u periodu od 1 do 5 godina. 6 (15.79%) osoba su članovi kluba manje od 1 godine, dok je također 6 (15.79%) osoba članova u periodu dužem od 10 godina.

Slika 9.: Učestalost odlaska na utakmice

Prema podacima o učestalosti odlaska na utakmice, najveći broj sudionika, njih 20 (39.22%), odlazi na utakmice 2-3 puta mjesečno. To ukazuje na redovitost njihove podrške klubu i prisutnost na većem broju utakmica tijekom mjesečnog razdoblja. 18

(35.29%) osoba odlazi na utakmice 1 (ili više) puta tjedno. To sugerira izrazito visoku učestalost odlazaka na utakmice među ovim sudionicima. 8 (15.69%) osoba odlazi na utakmice 1 mjesečno, što ukazuje na solidan broj sudionika koji sudjeluju u mjesečnim sportskim događajima, ali ne toliko često kao prethodne dvije skupine. Također, 5 (9.80%) osoba odlazi na utakmice godišnje par puta. Ovo sugerira da postoje sudionici koji su manje angažirani u odlascima na utakmice, vjerojatno zbog manje strasti prema sportskom događaju ili drugih životnih okolnosti koje ograničavaju njihovu prisutnost na utakmicama.

Slika 10.: Pratlja pri odlasku na utakmice

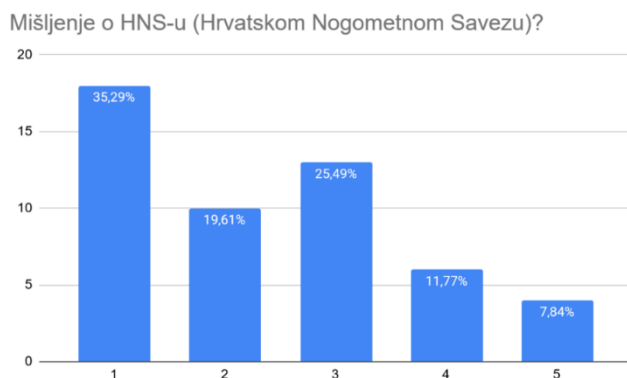
Prema odgovorima na pitanje „S kime najčešće odlazite na utakmice?“ najveći broj sudionika, njih 28 (54.90%), odlazi na utakmice s prijateljima. Prisustvo prijatelja vjerojatno doprinosi ugodnoj atmosferi i pojačava zajednički entuzijazam za klub. Zatim, 11 (21.57%) osoba odlazi na utakmice s obitelji. Također, 8 (15.69%) osoba odlazi na utakmice s partnerom. Interesantno je primijetiti da 4 (7.84%) osobe odlaze same na utakmice.

Slika 11.: Učestalost kupnje klupskih rekvizita

Prema odgovorima ankete o učestalosti kupnje klupskih rekvizita, većina njih, 20 (39.22%), kupuje klupske rekvizite često (jednom mjesečno). Skupinu navijača od 15 (29.41%) osoba kupuje klupske rekvizite rijetko (2-3 puta u 3 mjeseca). 8 (15.69%) osoba kupuje klupske rekvizite vrlo često, 2-3 puta tjedno. Također, 6 (11.77%) osoba kupuje klupske rekvizite vrlo rijetko, samo 2-3 puta godišnje. Zanimljivo je primijetiti da 2 (3.92%) osobe nisu nikada kupile klupske rekvizite.

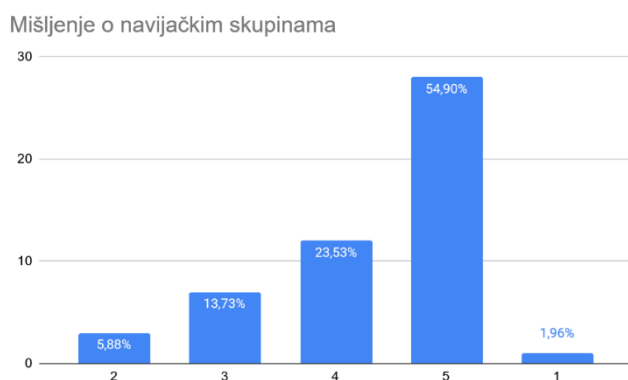
Slika 12.: Mišljenje sudionika o HNS-u (Hrvatskom Nogometnom savezu)

Odgovori na pitanje o mišljenju sudionika o Hrvatskom Nogometnom Savezu (HNS) na skali od 1 do 5 prikazuju da najveći broj sudionika, njih 18 (35.29%), ima izrazito

negativno mišljenje o HNS-u. S jedne strane, 13 (25.49%) osoba ima neutralno mišljenje o HNS-u, a 10 (19.61%) osoba ima negativno mišljenje o HNS-u. S druge strane, 6 (11.77%) osoba ima pozitivno mišljenje o HNS-u. Npopularni stav je da 4 (7.84%) osobe imaju izrazito pozitivno mišljenje o HNS-u.

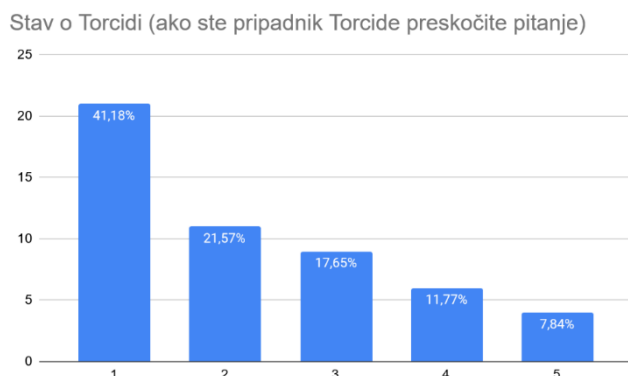
Slika 13.: Mišljenje sudionika o navijačkim skupinama

Na pitanje o mišljenju o navijačkim skupinama na skali od 1 do 5, njih 28 (54.90%) izjasnilo se da ima izrazito pozitivno mišljenje o navijačkim skupinama. 12 (23.53%) osoba izjasnilo se da ima pozitivno mišljenje. 7 (13.73%) osoba ima neutralan stav. Interesantno je da su se 3 (5.88%) osobe izjasnile da imaju negativno mišljenje, dok je 1 (1.96%) osoba izjavila da ima izrazito negativno mišljenje. Većina sudionika ima izrazito pozitivno mišljenje, što ukazuje na snažan osjećaj pripadnosti prema svojoj navijačkoj skupini.

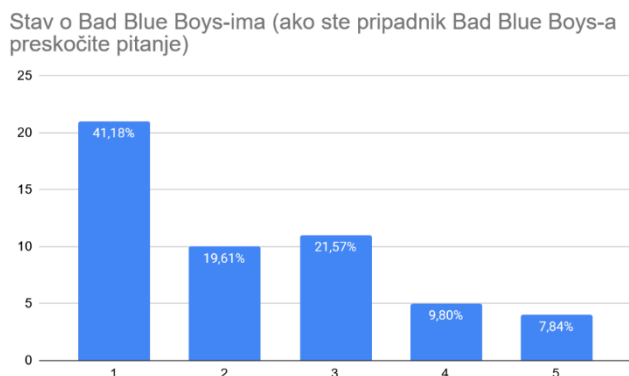

Slika 14.: Stavovi o Torcidi

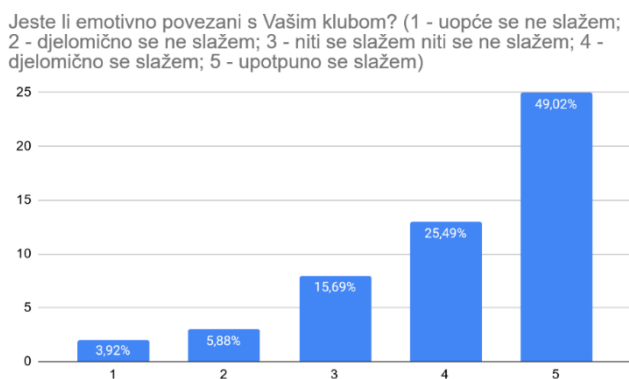
Odgovori na pitanje o stavovima pripadnika Bad Blue Boys-a o Torcidi na skali od 1 do 5, najveći broj sudionika, njih 21 (41.18%), izrazilo je izrazito negativan stav prema Torcidi. Zatim, 11 (21.57%) sudionika izrazilo je negativan stav prema Torcidi. S jedne strane, 9 (17.65%) sudionika izjasnilo se da nemaju niti pozitivan niti negativan stav prema Torcidi, što ukazuje na neutralan odnos prema toj skupini. S druge strane, 6 (11.77%) sudionika izrazilo je pozitivan stav prema Torcidi, dok je 4 (7.84%) sudionika izrazilo izrazito pozitivan stav. Iako je brojka manja u odnosu na negativne stavove, ovaj podatak ukazuje na postojanje pripadnika Bad Blue Boys-a koji imaju pozitivno mišljenje o Torcidi.

Slika 15.: Stavovi o Bad Blue Boys-ima

Rezultati istraživanja o stavovima pripadnika Torcide o Bad Blue Boys-ima na skali od 1 do 5 su skoro pa identični. Njih 21 (41.18%) izrazilo je izrazito negativan stav prema Bad Blue Boys-ima. Zatim, 11 (21.57%) sudionika izrazilo je da imaju niti pozitivan niti negativan stav. 10 (19.61%) sudionika se izrazilo da imaju negativan stav prema Bad Blue Boys-ima. Vezano za pozitivne stavove, 5 (9.80%) sudionika izrazilo je da ima pozitivan stav, dok je 4 (7.84%) sudionika izrazilo da ima izrazito pozitivan stav.

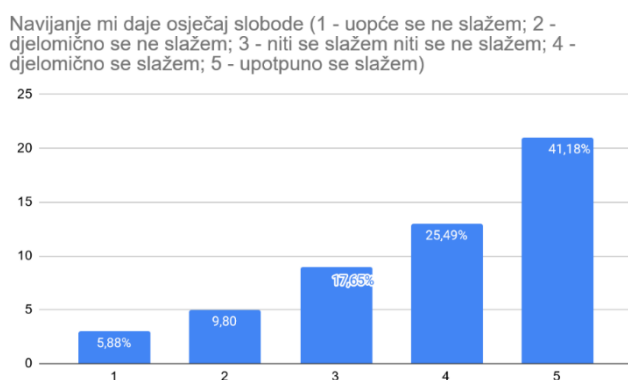
Slika 16.: Emocionalna povezanost s klubom

Prema odgovorima sudionika na pitanje o emocionalnoj povezanosti s klubom, 25 (49.22%) navodi kako osjećaju izrazitu povezanost s klubom, 13 (25.49%) sudionika

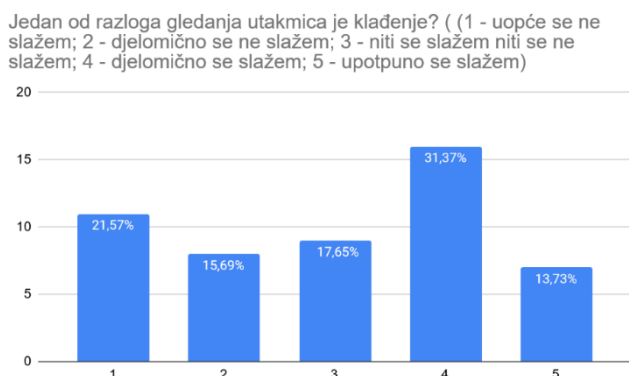
povezani su s klubom, ali prema njemu izražavaju nešto manju emocionalnu privrženost. 8 (15,69%) sudionika ima neutralan odnos prema klubu, 2 (3,92%) uopće nije emocionalno povezano s klubom, a 3 (5,88%) navodi slabu emocionalnu vezanost za klub.

Slika 17.: Navijanje i osjećaj slobode

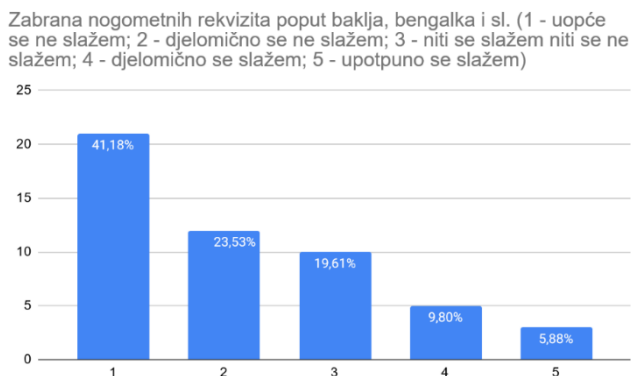
S tvrdnjom „Navijanje mi daje osjećaj slobode“, 21 (41,18%) sudionik u potpunosti se slaže s tvrdnjom da im navijanje pruža osjećaj slobode. 13 (25,49%) sudionika djelomično se slaže s emocionalnom povezanošću s klubom. 8 (17,65%) sudionika izjasnilo se da niti se slaže niti se ne slaže. 3 (9,80%) sudionika djelomično se ne slaže s emocionalnom povezanošću s klubom, i najveća manjina, njih 2 (5,88%) uopće se ne slaže s emocionalnom povezanošću s klubom.

Slika 18.: Kladenje i praćenje utakmica

Rezultati ovog pitanja ukazuju da većina sudionika, njih 16 (31.37%), djelomično se slaže s tvrdnjom da je kladenje jedan od razloga gledanja utakmica. 11 (21.57%) sudionika uopće se ne slaže s tvrdnjom. 9 (17.65%) sudionika izjasnilo se da niti se slaže niti se ne slaže s tvrdnjom. 8 (15.69%) sudionika djelomično se ne slaže s tvrdnjom i 7 (13.73%) sudionika u potpunosti se slaže.

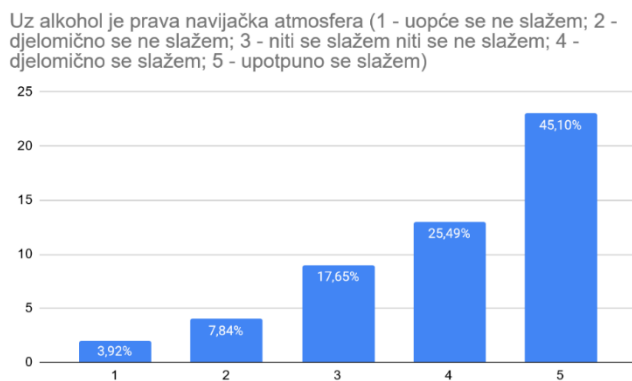
Slika 19.: Zabrana nogometnih rekvizita poput baklja, bengalka i sl.

Na tvrdnju "Zabrana nogometnih rekvizita poput baklja, bengalka i sl.", najveći broj sudionika, njih 21 (41.18%), uopće se ne slaže s idejom zabrane nogometnih rekvizita poput baklji i bengalki. Zatim, 12 (23.53%) sudionika djelomično se ne slaže sa zabranom

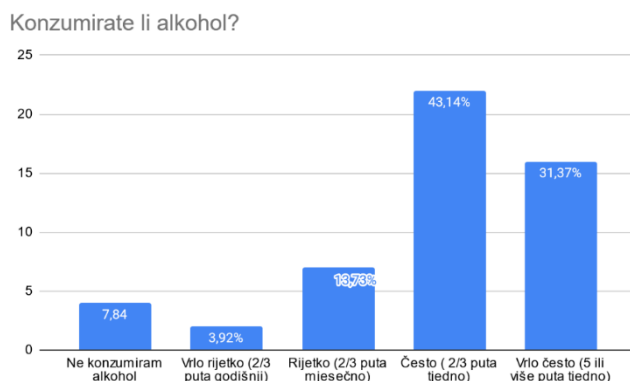
rekvizita. 10 (19.61%) sudionika izjasnilo se da niti se slaže niti se ne slaže sa zabranom. 5 (9.80%) sudionika djelomično se slaže sa zabranom rekvizita i 3 (5.88%) sudionika u potpunosti se slaže sa zabranom nogometnih rekvizita.

Slika 20.: Navijanje uz alkohol

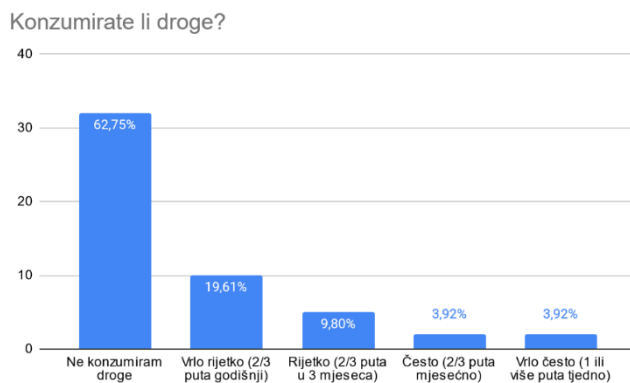
Rezultati vezani uz tvrdnju "Uz alkohol je prava navijačka atmosfera" ukazuju na raznolike stavove među sudionicima. Najveći broj sudionika, 23 (45.1%) osobe, izražava snažno uvjerenje da alkohol doprinosi pravoj navijačkoj atmosferi. Značajan broj, njih 13 (25.5%) osoba, djelomično se slaže s tim. Također, primjetno je da 9 (17.6%) sudionika, izjavljuje da se niti slažu niti se ne slažu s tim tvrdnjama, dok manji broj sudionika, njih 4 (7.8%), izražava djelomično neslaganje. Važno je napomenuti i prisustvo 2 (3.9%) sudionika koji se uopće ne slažu s tvrdnjom.

Slika 21.: Konzumacija alkohola

Na pitanje o navikama u konzumaciji alkohola, 22 (43.14%) sudionika, konzumira alkohol često, dva do tri puta tjedno. Njih 16 (31.37%), konzumira alkohol vrlo često, pet ili više puta tjedno. 7 (13.73%) sudionika konzumira alkohol rijetko, dva do tri puta mjesečno, što predstavlja manji postotak u odnosu na prethodne skupine. 4 (7.84%) sudionika izjasnilo se da ne konzumira alkohol, što ukazuje na postojanje skupine koja ne konzumira alkohol. Na kraju, 2 (3.92%) sudionika konzumiraju alkohol vrlo rijetko, samo dva do tri puta godišnje.

Slika 22.: Konzumacija droga

Na pitanje o konzumaciji droga, 32 (62.75%) sudionika, ne konzumira droge. 10 (19.61%) sudionika konzumira droge vrlo rijetko, samo dva do tri puta godišnje. 5 (9.80%) sudionika izjasnilo se da konzumira droge rijetko, dva do tri puta u 3 mjeseca. 2 (3.92%) sudionika izjasnilo se da konzumiraju droge često, dva do tri puta mjesečno, dok je 2 (3.92%) sudionika izjavilo da konzumiraju droge vrlo često, jednom ili više puta zajedno.

Slika 23.: Sudjelovanja u tučnjavi s navijačima drugog kluba

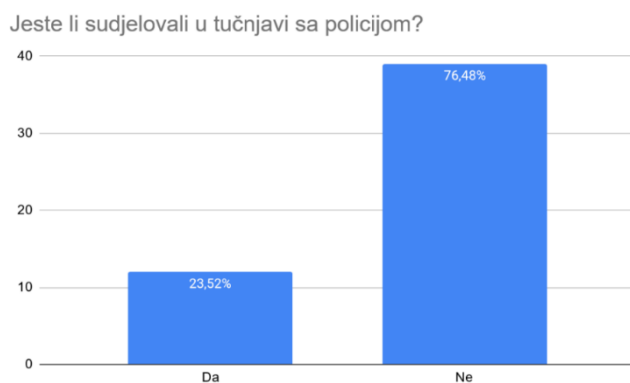
Prema odgovorima, najveći broj sudionika, njih 32 (62.75%), odgovorio je negativno, što sugerira da većina sudionika nije bila uključena u tučnjave s navijačima drugih klubova. Međutim, 19 (37.25%) sudionika tvrdi da su sudjelovali u tučnjavi s navijačem drugog kluba, što je i dalje veliki broj. Uključivanje u tučnjavu može biti ozbiljan sigurnosni problem i može dovesti do teških ozljeda.

Slika 24.: Sudjelovanja u tučnjavi sa navijačima istog kluba

Prema odgovorima, većina sudionika, njih 41 (80.39%), odgovorilo je negativno, što s jedne strane sugerira da većina sudionika nije bila uključena u tučnjave s navijačima istog kluba. S druge strane, 10 (19.61%) sudionika tvrdi da su sudjelovali u tučnjavama s navijačima istog kluba.

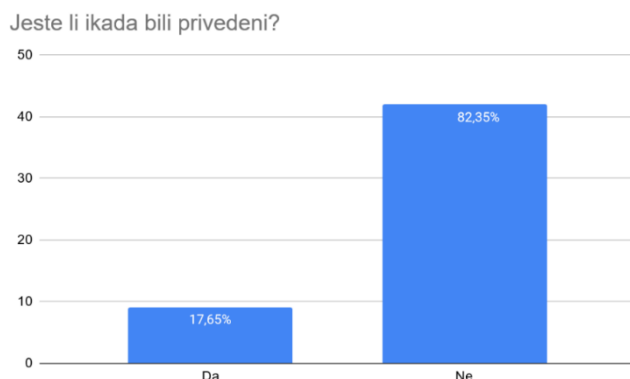
Slika 25.: Sudjelovanja u tučnjavi s policijom

Rezultati prikazuju da većinski broj sudionika, njih 39 (76.48%), odgovorilo je negativno, sugerirajući da većina sudionika nije bila uključena u tučnjavu s policijom. 9 (23.52%) sudionika izjasnilo se da su sudjelovali u tučnjavi s policijom.

Slika 26.: Broj privedenih navijača

Rezultati pitanja "Jeste li ikada bili privedeni?" otkrivaju zanimljivu dinamiku među sudionicima. Većina sudionika, njih 42 (82.35%), izjavilo je da nikada nisu bili privedeni, dok je manji broj sudionika, njih 9 (17.65%), potvrdilo da su bili privedeni.

Slika 27.: Nošenje nedopustivih rekvizita na utakmice

Rezultati pitanja "Nosite li nedopuštene rekvizite na utakmice?" pružaju uvid u stavove i ponašanje sudionika u vezi s pridržavanjem pravila na sportskim događanjima. 40 (78.43%) sudionika izjavilo je da ne nose nedopuštene rekvizite na utakmice, dok je 11 sudionika (21.57%) priznalo da to čini.

6.0. RASPRAVA

Za potrebe ovog rada provedeno je online anketno istraživanje s ciljem preispitivanja aspekata ponašanja nogometnih navijača, tj. pripadnika Bad Blue Boys-a i Torcide. Anketu je ispunio 51 sudionik, od kojih je 46 (90.30%) sudionika muškog spola i 5 (9.80%) sudionica ženskog spola. Prosječna dob navijača je između 18 i 24 godine. Većina sudionika je završila obrazovanje srednje stručne spreme. Prema dobivenim podacima, najveći broj sudionika, njih 29 (56.86%), su studenti. Očito je da je studentska populacija bila najmotiviranija za sudjelovanje u istraživanju. Prosječni radni odnos sudionika je student, što je očekivano, s obzirom na to da se istraživanje provodi na uzorku koji najviše uključuje mlade ljude koji su u fazi školovanja i studiranja. Iako je uzorak sudionika u ovom istraživanju relativno malen, sociodemografska obilježja sudionika odgovaraju obilježjima sudionika u drugim sličnim istraživanjima. Prema obiteljskom statusu, najveći broj sudionika, njih 22 (43,14%), u provedenom istraživanju je neoženjen/na. Sličan uzorak navijača imao je i Dušanić (2013), kada je istraživao ponašanje navijača u BiH. Na uzorku od 161 pripadnika navijačkih skupina većinski je prevladavao muški rod (87.4%). Raspon uzrasta navijača kretao se od 15 do 37 godina, s prosječnim uzrastom ispitanika od 22,5 godine. Zapaženo je da većina anketiranih navijača (87%) nije u braku. Također, Bodin u knjizi *Huliganstvo* (2013) prikazuje slične rezultate. Među navijačima, u njegovom uzorku sudionika, ukazuju da prevladavaju muškarci mlađi od 25 godina. Suprotno rezultatima ovog istraživanja, prema Bodinovom istraživanju, većina huligana je zaposlena, dok je manji broj njih studentska populacija. Perasović i Mustapić (2013) u svojem istraživanju također pokazuju da središte Torcide uglavnom čine mlade osobe u dobi od otprilike 16 do 30 godina, dolaze iz različitih društvenih slojeva, ali većinom žive s roditeljima. Većina ispitanika su školarci, studenti,

i radnička klasa. Važno je napomenuti da u Torcidi ima i visoko obrazovanih pojedinaca. Prema rezultatima metodoloških pitanja ovog diplomskog rada, i primjera drugih istraživanja, vidljivo je da su rezultati slični.

Pripadnici ovog istraživanja su Torcida i Bad Blue Boys-i, u kojem je nešto više pripadnika Bad Blue Boys-a, 27 (52.94%). Što se tiče članstva u navijačkoj skupini, većina ispitanika, njih 38 (74.51%), su članovi navijačke skupine, od kojih 15 (39.47%) sudionika ima članstvo u razdoblju od 5 do 10 godina. Najveći broj ispitanika, njih 20 (39.22%), odlazi na utakmice 2-3 puta mjesečno, a slijedi ih 18 (35.29%) sudionika koji odlaze 1 ili više puta tjedno. Usporedbom Dušanićevog istraživanja iz 2013., dobiveni rezultati su niži. Naime, prema Dušaniću, navijači najviše odlaze jednom ili više puta tjedno na utakmice (40.2%), dok je duljina članstva slična kao i u ovom istraživanju; (47.9%) navijača ima članstvo duže od 4 godine. Većina ispitanika, njih 28 (54.90%), odlazi na utakmice s prijateljima, zbog čega se sport smatra društvenim fenomenom. Bodin (2013.) je izjavio da „sport potiče socijalizaciju i omogućava nam sklapanje prijateljstava od najranijeg djetinjstva“. Prema podacima ankete, 11 (21.57%) sudionika odlazi na utakmice s obitelji i taj podatak govori o tome da je navijanje za neki klub često dio obiteljskog identiteta, odnosno da članovi jedne obitelji često navijaju za isti klub. Zanimljivo je da 4 (7.84%) sudionika odlazi samostalno na utakmice i koriste ih kao priliku da sudjeluju u nečem s drugim ljudima. Navijači imaju tendenciju kupovati klupske rekvizite i prema odgovorima ankete na pitanje „Koliko često kupujete nogometne rekvizite vašeg kluba?“, njih 20 (39.22%) kupuje rekvizite jednom mjesečno. To ukazuje na značajnu skupinu navijača koja redovito kupuje proizvode povezane s klubom. Ti sudionici vjerojatno žele podržati klub kroz kupnju rekvizita. Prema podacima o mišljenju sudionika o Hrvatskom Nogometnom Savezu (HNS), na skali od 1 do 5 (broj

1 predstavlja izrazito negativno mišljenje, a broj 5 izrazito pozitivno mišljenje), njih 18 (35%) ima izrazito negativno mišljenje o HNS-u. Navijači su oduvijek imali sraz protiv nadležnih institucija i politike, Bodin (2013) ističe Torcidine grafite poput, „AKO PATIMO MI ZBOG MAMIĆAI IZMIŠLJENIH CRNIH LISTA, PATIT ĆE I REPKA ZBOG NAS DVISTA“, i brojne poruke protiv Zdravka Mamića i HNS-a (uz ostale, šablonom reproducirana njegova slika i također prekriženi znak nogometne organizacije) na zidovima grada Zagreba i drugih mjesta. Na pitanje o mišljenju sudionika o navijačkim skupinama, na skali od 1 do 5 (broj 1 predstavlja izrazito negativno mišljenje, a broj 5 izrazito pozitivno mišljenje), njih 28 (54.90%) izjasnilo se da ima izrazito pozitivno mišljenje o navijačkim skupinama, dok je samo 1 (1.96%) sudionik izrazio da ima izrazito negativno mišljenje. Iako ovaj stav nije popularan među sudionicima, takvi stavovi mogu ukazivati na neslaganje s nekim aspektima ili ponašanjem unutar navijačke skupine kojoj pripadaju. Međutim, na pitanje Bad Blue Boys-a o Torcidi, 21 (41.18%) sudionik je izrazio izrazito negativan stav prema Torcidi, dok na pitanje Torcide o Bad Blue Boys-ima, također 21 (41.18%) sudionik s istim stavom, što i ne čudi pošto su to dva najveća nogometna rivala.

Na pitanje o emocionalnoj povezanosti s klubom, 25 (49.02%) sudionika osjeća izrazitu emocionalnu povezanost s klubom. Ti sudionici vjerojatno doživljavaju klub kao dio svog života i osjećaju se emocionalno vezani uz njega. Nakon toga, 13 (25.49%) sudionika se djelomično slaže s emocionalnom povezanošću s klubom. Velika većina osjeća se povezana s klubom, što se i slaže s Dušanićevim (2013) istraživanjem gdje 61% navijača doživljava sebe i igrače tima kao jednu cjelinu. Na tvrdnju o „Navijanje mi daje osjećaj slobode“, 21 (41.18%) sudionik se u potpunosti slaže s tom tezom. Lalić (2018) kaže da „za velike navijače, ali i za one koji su veliki samo kada su velika natjecanja u pitanju,

navijanje za određenu reprezentaciju ili klub obično znači snažan osjećaj pripadnosti nekoj skupini.“ Prema tome, navijanje može predstavljati važan izvor zadovoljstva i ispunjenja za ove sudionike. Velike su razlike u odgovorima na tvrdnju o klađenju; njih 16 (31.37%) djelomično se slaže s tvrdnjom da je klađenje jedan od razloga gledanja utakmica, dok se 11 (21.57%) sudionika uopće ne slaže s tvrdnjom, što ukazuje na to da klađenje nije glavni faktor bodrenja kluba. Veliki broj navijača, njih 21 (41.18%), uopće se ne slaže s idejom zabrane nogometnih rekvizita poput baklji i bengalki. Ova brojka ukazuje na snažan otpor prema zabrani, i možda percepciju takvih rekvizita kao dio navijačke kulture i izražavanja strasti prema klubu. Alkohol ide uz navijanje što je i vidljivo u odgovorima na tvrdnju „Uz alkohol je prava navijačka atmosfera“, 23 (45.1%) sudionika se u potpunosti slaže da alkohol doprinosi pravoj navijačkoj atmosferi.

Sljedeća pitanja odnose se na konzumiranje alkohola i droge, te na pitanje o konzumaciji alkohola. 22 (43.14%) sudionika konzumiraju alkohol često, dva do tri puta tjedno. Ova skupina ima prilično visok postotak, što ukazuje na to da česta konzumacija alkohola nije rijetka među sudionicima istraživanja. Njih 16 (31.37%) konzumira alkohol vrlo često, pet ili više puta tjedno, što ukazuje na probleme s alkoholom i potencijalne zdravstvene probleme. Samo 4 (8%) sudionika ne konzumira alkohol. Na pitanje o konzumaciji droga, 32 (62.75%) sudionika ne konzumira droge. To je pozitivan znak jer sugerira da većina sudionika izbjegava upotrebu droga i vodi se zdravstvenim pristupom. Također, 10 (19.61%) sudionika konzumira droge vrlo rijetko, samo dva do tri puta godišnje, što i dalje ukazuje na djelomično čuvanje zdravlja i smanjenje rizika od negativnih učinaka. Po ovome možemo zaključiti da je alkohol puno više zastupljen među navijačima. Prema

rezultatima istraživanja (2020) HZJZ¹-a na uzorku od 500 ljudi, 89% je 2019. godine konzumiralo alkohol u posljednjih godinu dana, dok je 11.2% konzumiralo ilegalne droge. Prema tome, rezultati vezani za alkohol su slični istraživanju ovog diplomskog rada, ali velika je razlika konzumiranja droga između navijača i općenito hrvatske javnosti. S time je vidljivo da su navijači skloniji uzimanju droga.

Na kraju slijede pitanja vezana uz devijantno ponašanje navijača, tj. jesu li sudjelovali u tučnjavi s navijačima drugog ili istog kluba, te policijom. Većina navijača nije sudjelovala u tučnjavama. Prema podacima više navijača, njih 19 (37.25%) je sudjelovalo u tučnjavi s navijačima drugog kluba, a manje od 10 (19.61%), s navijačima istog kluba. Što se tiče tučnjave s policijom, 9 (23.52%) sudionika je sudjelovalo u tučnjavi. Osim pitanja vezanog za policiju, kojeg Dušanić nije razradio, ovi rezultati se poklapaju s njegovim istraživanjem (2013), u kojem je također više tučnjava s navijačima iz drugih klubova, za razliku od navijača istih klubova. Manji broj, tj. 9 (17.65%) sudionika, bilo je privedeno od strane policije, dok u Dušanićovom (2013) istraživanju na isto pitanje, ali u posljednjih godinu dana, 33% navijača je bilo privedeno, što je podosta veći broj. Posljednje pitanje, vezano za nošenje nedopustivih rekvizita, 11 (21.57%) sudionika se izjasnilo da to čini. Možemo zaključiti da je devijantno ponašanje prisutno kod navijača, ali da manja skupina radi probleme, dok većina njih mirno i uzorno prati utakmice.

7.0. ZAKLJUČAK

Sport i potreba za natjecanjem prisutni su u životu čovjeka od davnina. Od njegovih početaka u antičko doba, uz sport se veže ideja promocije mira. Mlađe generacije koje

---

¹ Hrvatski zavod za javno zdravstvo

odrastaju u suvremeno doba, također uče da je sport nešto čime se svi trebamo baviti i nešto pozitivno za naš rast i razvoj i cijeli život. Ako gledamo iz aspekta socijalne psihologije, sport ima značajnu ulogu u socijalizaciji mlade osobe. Općenito je poznato, da je pripadanje nekoj grupi ili skupini, jedna od osnovnih ljudskih potreba. Sportske aktivnosti koje mnogi mladi, osim očuvanja zdravlja i dobrog fizičkog izgleda, biraju i zbog druženja s drugim ljudima. Potrebu za druženjem i pripadanjem nekoj grupi neki zadovoljavaju u pripadnosti navijačkim skupinama. Osim sporta i aktivnosti vezani za praćenje izabranog kluba, odlaske na utakmice i navijanje za klub, navijačke skupine aktivnije se u posljednje vrijeme uključuju i u šire društvene aktivnosti zbog čega osnivaju i udruge.

Unutar navijačkih skupina postoje manje skupine i pojedinci koji svojim društveno neprihvatljivim ponašanjem ruše imidž kluba, svojem gradu, pa čak i državi.

U radu je iznesen kratak prikaz razvoja huliganizma u Hrvatskoj kroz pregled neprihvatljivih aktivnosti Torcide i Bad Blue Boys-a. Ponašanja navijača unutar navijačkih skupina nastojali smo povezati sa socijalnom psihologijom i sociologijom sporta, uz navođenje povijesnog pregleda takvih ispada navijačkih skupina koji ukazuju na potrebu edukacije i stvaranja takvih normi ponašanja navijača koje će biti u skladu s društvenim normama. Jedan od načina može biti medijsko prikazivanje aktivnosti u koje su navijačke skupine bile uključena u situacijama kada je stanovništvu bila potrebna pomoć kao što su elementarne nepogode (potresi, poplave, požari), a koje smo također nastojali opisati u ovom radu.

Većina navijača daje pozitivan doprinos sportu stvaranjem živahne i podržavajuće atmosfere za igrače svog kluba, poticanjem osjećaja zajedništva i poteza momčadi. Zbog postupaka manjine koji su skloni huliganstvu, mogu biti kažnjeni i klubovi, i navijači.

Nogometne vlasti, klubovi i institucije, kao i svi ostali društveni čimbenici, moraju surađivati u borbi protiv huliganizma i promicanju sigurnosti i uključenosti svih navijača, bez obzira na pripadnost klubu. Nogomet, kao „najvažnija stvar na svijetu“, može ujediniti ljude iz svih sredina, a borbom protiv huliganstva, možemo osigurati da sport ostane izvor radosti, navijačke strasti i zajedništva za generacije koje dolaze.

8.0 LITERATURA

1. Ajdukovic, D. (2019) *Socijalna psihologija u Hrvatskoj*. U: Kolesarić, V., ur., *Prilozi povijesti psihologije u hrvatskoj*. Zagreb: FF-press, str. 195-250.
2. Bodin, D. (2013) *Huliganstvo*. Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje
3. Bodin, D. i Robène, L. i Héas, S. (2007) *Sport i nasilje u Europi*. Zagreb: Knjiga trgovina d.o.o.
4. Dunning, B. i J. Murphy, P. i Williams, J. (2014) *The Roots of Football Hooliganism (RLE Sports Studies): An Historical and Sociological Study*. Routledge Library Editions: Sports Studies
5. Dušanić, S. (2013) *Karakteristike Fudbalskih Navijača*. Banjaluka: NVO Perpetuum mobile - Centar za razvoj mladih i zajednice Banjaluka
6. Frosdick, S. i Marsh, P (2013) *Football Hooliganism*: Taylor & Francis
7. Lalić, D. (2020) Sukob između organiziranih navijača i vodstva hrvatskoga nogometnog saveza: Horizontalni i (ili) vertikalni konflikt. *Studia ethnologica Croatica*, 32(1), str. 13-32
8. Lalić, D. i Biti, O. (2008) Četverokut sporta, nasilja, politike i društva: znanstveni uvid u Europi i u Hrvatskoj. *Politička misao : časopis za politologiju*. 45 (3-4), str. 247-272

9. Lalić, D. i Pilić, D. (2011) *Torcida: Pogled iznutra*. Zagreb, Profil.
10. Milak, M. (2020) Od (a)političnosti do participacije, od ideje do realizacije. Pomak k novoj društvenoj ulozi navijačke grupe Bad Blue Boys. *Etnološka tribina : Godišnjak Hrvatskog etnološkog društva*, 50 (43), str. 161-181
11. Mills, R. (2018) *Nogomet i politika u Jugoslaviji. Sport, nacionalizam i država*. Zagreb, Profil Knjiga d.o.o.
12. Perasović, B. i Bartoluci, S. (2007) *Sociologija sporta u hrvatskom kontekstu. Sociologija i prostor : časopis za istraživanje prostornoga i sociokulturnog razvoja*, 45 (1), str. 105-119.
13. Perasović, B. (2002) *Sociologija subkultura i Hrvatski kontekst. Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*. 11 (2-3), str. 58-59
14. Pesarović, B. i Mustapić, M. (2013) *Nogometni navijači u kontekstu sociologije u hrvatskoj: istraživačke perspektive 20 godina poslije. Kineziologija*, 45 (2), str. 262-275.
15. Prnjak, H. (1997) *Bad Blue Boysi – prvih deset godina. Društveni fenomen navijača nogometnog kluba Dinamo Zagreb: Marjan Express*
16. Šantek, G.P. (2019) *Dinamo – to smo mi!: Antropološki ogledi o Dinamu i njegovim navijačima*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, FF-press.
17. Štimac Grbić, D., Glavak Tkalić, R. (Ur.). (2020). *Uporaba sredstava ovisnosti u općoj populaciji Republike Hrvatske: 2019. i analiza trendova uporabe 2011.-2019.* Zagreb: Hrvatski zavod za javno zdravstvo i Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.

18. Žugić, Z. (1992) Sport i kolektivno ponašanje: navijači između subkulture i / ili nogometnog huliganizma. *Kineziologija*, 24 (1-2), str. 36-38.
19. <https://globalanalitika.com/huliganizam-na-sportskim-terenima/> (15.6.2023.)
20. <https://www.torcida.hr/> (17.6.2023.)
21. <https://blog.dnevnik.hr/samotebevolimja/2007/06/1622791687/subkultura-nogometnih-navijaca.html> (17.6.2023.)
22. <https://net.hr/sport/na-rubu-sporta/najveci-i-najznacajnji-sukobi-bad-blue-boysa-i-torcide-bili-su-odlucni-da-nas-zgaze-jedan-fanatizam-neviden-do-tada-e8a0a99a-57f1-11ec-b587-92592fb33728> (18.6.2023.)
23. <https://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=58838> (20.6.2023.)
24. <https://www.vecernji.hr/zagreb/bad-blue-boysi-pomazu-prijateljima-iz-ukrajine-kupite-svoju-ulaznicu-za-donatorsku-vecer-1579612> (9.07.2023.)
25. <https://www.portalnovosti.com/kada-je-navijanje-hajka-najbolje-je-bitii-indiferentan> (15.7.2023.)
26. <https://www.index.hr/sport/clanak/grci-objavili-video-ovo-je-trenutak-kada-hrvatski-huligani-ulaze-u-podzemnu/2485758.aspx> (22.8.2023.)

9.0. PRILOZI

Anketa - Ponašanje nogometnih navijačkih skupina

Ova anketa namijenjena je za istraživanje diplomskog rada o nogometnim navijačima. Fokus je stavljen na dvije najpoznatije skupine u Hrvatskoj, Torcida i Bad Blue Boys. Ako se ne smatrate dio ovih skupina, hvala na pokušaju. Ova anketa je upotpuno **anonimna**, i isključivo za svrhu obrazovanja, stoga Vas molim za iskrenost. :)

Spol *

- M
- Ž

Dob *

- 14 - 17
- 18 - 24
- 25 - 34
- 35 - 64
- 65+

Stupanj obrazovanja

- Osnovna škola
- Srednja škola
- Viša škola ili I. stupanj fakulteta (prediplomski studij)
- II. stupanj fakulteta (diplomski studij)

Radni odnos *

- Zaposlen/a
- Nezaposlen/a
- Student/ica
- Umirovljenik

Obiteljski odnos

- Oženjen/na
- Neoženjen/na
- U vezi

Navijačka skupina

- Bad Blue Boys
- Torcida

Jeste li član navijačke skupine?

- Da
- Ne

Ako ste kliknuli "Da" koliko dugo ste član navijačke skupine?

- Manje od 1 godine
- Od 1 do 5 godina
- Od 5 do 10 godina
- Više od 10 godina

Koliko često odlazite na utakmice?

- Godišnje par puta
- 1 mjesečno
- 2/3 puta mjesečno
- 1 (ili više) puta tjednom

S kim najčešće odlazite na utakmice?

- Sam
- S prijateljima
- S partnerom
- S obitelji

Koliko često kupujete nogometne rekvizite vašeg kluba?

- Nikada
- Vrlo rijetko (2/3 puta godišnje)
- Rijetko (2/3 puta u 3 mjeseca)
- Često (jednom mjesečno)
- Vrlo često (2/3 puta tjedno)

Mišljenje o HNS-u (Hrvatskom Nogometnom Savezu)?

	1	2	3	4	5	
Izrazito negativno	☐	☐	☐	☐	☐	Izrazito pozitivno

Mišljenje o navijačkim skupinama

	1	2	3	4	5	
Izrazito negativno	☐	☐	☐	☐	☐	Izrazito pozitivno

Stav o Torcidi (ako ste pripadnik Torcide preskočite pitanje)

	1	2	3	4	5	
Izrazito negativno	☐	☐	☐	☐	☐	Izrazito pozitivno

Stav o Bad Blue Boys-ima (ako ste pripadnik Bad Blue Boys-a preskočite pitanje)

1   2   3   4   5

Izrazito negativno   Izrazito pozitivno

Jeste li emotivno povezani s Vašim klubom? (1 - uopće se ne slažem; 2 - djelomično se ne slažem; 3 - niti se slažem niti se ne slažem; 4 - djelomično se slažem; 5 - upotpuno se slažem)

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

Navijanje mi daje osjećaj slobode (1 - uopće se ne slažem; 2 - djelomično se ne slažem; 3 - niti se slažem niti se ne slažem; 4 - djelomično se slažem; 5 - upotpuno se slažem)

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

Jedan od razloga gledanja utakmica je klađenje? (1 - uopće se ne slažem; 2 - djelomično se ne slažem; 3 - niti se slažem niti se ne slažem; 4 - djelomično se slažem; 5 - upotpuno se slažem)

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

Zabrana nogometnih rekvizita poput baklja, bengalka i sl. (1 - uopće se ne slažem; 2 - djelomično se ne slažem; 3 - niti se slažem niti se ne slažem; 4 - djelomično se slažem; 5 - upotpuno se slažem)

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

Uz alkohol je prava navijačka atmosfera (1 - uopće se ne slažem; 2 - djelomično se ne slažem; 3 - niti se slažem niti se ne slažem; 4 - djelomično se slažem; 5 - upotpuno se slažem)

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

Konзумirate li alkohol?

- Ne konzumiram alkohol
- Vrlo rijetko (2/3 puta godišnji)
- Rijetko (2/3 puta mjesečno)
- Često (2/3 puta tjedno)
- Vrlo često (5 ili više puta tjedno)

Konзумirate li droge?

- Ne konzumiram droge
- Vrlo rijetko (2/3 puta godišnji)
- Rijetko (2/3 puta u 3 mjeseca)
- Često (2/3 puta mjesečno)
- Vrlo često (1 ili više puta tjedno)

Jeste li sudjelovali u tučnjavi sa navijačima drugog kluba?

Da

Ne

Jeste li sudjelovali u tučnjavi sa navijačima istog kluba

Da

Ne

Jeste li sudjelovali u tučnjavi sa policijom?

Da

Ne

Jeste li ikada bili privedeni?

Da

Ne

Nosite li nedopuštene rekvizite na utakmice?

Da

Ne